

ILFU

Lied van de profeet

Paul Lynch

Paul Lynch

Lied van de profeet

Vertaald door:

Tjadine Stheeman en

Lidwien Biekmann

Oorspronkelijke titel:

Prophet Song, 2023

Uitgeverij Prometheus 2024,

320 pagina's

Intro

Deze leeswijzer is ontwikkeld in het kader van de Lezersmars op 20 september, een demonstratie tegen censuur, autocratische bewegingen en vóór literaire vrijheid en het belang van literatuur voor een gezonde democratie. Online kon iedereen een boek toevoegen dat voor hen hét boek voor vrijheid en democratie is. Een boek om onverschilligheid mee te beslechten, ons inlevingsvermogen uit te dagen, ons te waarschuwen of te inspireren. Dit is uitgegroeid tot een indrukwekkende leeslijst. Bij enkele boeken die vaker werden ingezonden verscheen een leeswijzer, zoals die je nu voor je hebt.

Let op, deze leeswijzer bevat spoilers

Samenvatting

Eilish Stack woont met haar man, vakbondbestuurder Larry, en haar vier kinderen Mark, Molly, Bailey en Ben in Dublin. Haar enige zus, Aine, woont in Canada. Haar vader Simon, een dementerende weduwnaar, woont aan de andere kant van de stad. Sinds een extreme partij aan de macht is gekomen staan vrijheden in Ierland onder druk. Simon raadt het gezin aan te vertrekken, maar het lukt niet om een paspoort te krijgen voor baby Ben.

Larry organiseert een demonstratie voor leraren. De politie komt aan huis om hem te arresteren. Niemand krijgt te horen waar hij is of waarvan hij wordt verdacht. Hij is verdwenen en langzaam begint Eilish zich te realiseren dat hij waarschijnlijk dood is. Scholieren die tegen de nieuwe situatie in opstand komen worden door het regime vermoord, wat tot veel protesten onder de bevolking leidt.

Eilish' oudste zoon Mark, die 16 is, krijgt een oproep voor militaire dienst. Eilish wil hem op een kostschool in Noord-Ierland doen. Mark weigert, uiteindelijk sluit hij zich aan bij de rebellen die tegen het regime vechten. Aine wil Eilish het land uit halen, dat wijst Eilish af. Mark en Larry zijn nog in Ierland, bij vertrek zouden ze geen plek hebben om terug te keren.

Eilish raakt haar baan kwijt en voeding is schaars. Ze wil dat haar vader bij haar komt wonen, die weigert. Op een dag is hij spoorloos verdwenen. Later blijkt dat Aine ervoor zorgde dat hij het land kon verlaten. Er zijn steeds meer gevechten. Bailey, 13 jaar, wordt getroffen door een granaatscherf, en Eilish reist met hem door oorlogsgebied en checkpoints om naar een ziekenhuis te gaan. Daar beloven ze hem te opereren. Als ze Bailey wil ophalen is hij weg. Uiteindelijk vindt ze hem in het mortuarium, met duidelijke sporen van marteling op zijn lichaam.

Met Molly en Ben besluit Eilish toch te vluchten, met geld van Aine. De vlucht kent veel obstakels, alle mensen die helpen willen meer geld dan ze eigenlijk heeft. Eén man stelt voor dat hij in ruil voor zijn hulp een tijdje alleen mag zijn met Molly, die dan ongeveer vijftien is. Uiteindelijk worden de laatste gezinsleden samen met andere vluchtelingen opgesloten in een schuur. Dan worden ze gehaald en naar bootjes gebracht om de overtocht naar veiligheid te beproeven. De bootjes zijn te klein voor zoveel mensen en er zijn geen professionele stuurlied. Molly wil niet gaan, ze durft niet. Ze gaan toch. Daar eindigt het verhaal.

Perspectief en structuur

Het boek is geschreven vanuit het perspectief van Eilish Stack, een moeder van vier kinderen. We lezen haar handelingen en haar gedachten. Zo komen zowel haar grote als kleine(re) zorgen aan bod, wat laat zien dat die laatste ook tijdens grote zorgen blijven bestaan. Het boek geeft weinig lucht, in elke alinea gebeurt veel, de lezer krijgt geen tijd om ervan bij te komen. Bij dialogen worden geen aanhalingstekens gebruikt, dat geeft het effect dat het zo bij de lezer binnenkomt als het bij Eilish binnenkomt. Het geeft het boek een paniekerige sfeer, de manier waarop het verteld wordt roept stress bij de lezer op, wat aansluit bij Eilish' beleving.

Andere personages in het boek worden allemaal door Eilish' bril bekeken, wat in de praktijk vooral betekent dat ze zich om alle personages op verschillende manieren zorgen maakt. Of ze ergert zich juist. Niet alle personages in het boek zijn even uitgebreid uitgewerkt, hun rol in het boek is beperkt tot de rol die ze voor Eilish spelen in deze moeilijke periode. Eilish heeft geen ruimte om stil te staan bij andermans emoties.

Eilish praat regelmatig met Larry, haar man die gevangen genomen is en waarschijnlijk dood is. Ze heeft geen andere volwassene meer met wie ze kan overleggen, het komt echt alleen op haar aan, daarom wendt ze zich tot Larry, ze weet dat het geen echte gesprekken zijn.

De titel verwijst naar een lange passage aan het einde van het boek, met daarin de frase:

(...), ziet dat angst uit medelijden voortkomt en uit medelijden liefde, en uit liefde kan de wereld weer worden verlost, en ze ziet dat het niet het einde van de wereld is, dat het ijdelheid is om te denken dat de wereld tijdens jouw leven bij een plotselinge gebeurtenis zal eindigen, dat wat er eindigt jouw leven is, alleen jouw leven, dat wat wordt gezongen door alle profeten alleen maar hetzelfde lied is dat in alle tijden wordt gezongen, de komst van het zwaard, de wereld verzwoegen door vuur, de zon die op het middaguur ondergaat en de wereld die in duisternis wordt gehuld, de toorn van een vleesgeworden god raast bij monde van de profeet tegen de boosaardigheid die uit het zicht wordt verborgen, en de profeet zingt niet over het einde van de wereld maar over wat is gedaan en wat zal worden gedaan en wat sommigen is aangedaan en anderen niet, dat de wereld telkens weer opnieuw eindigt op de ene plek maar niet op de andere en dat het einde van de wereld altijd een plaatselijke gebeurtenis is, het komt naar jouw land en bezoekt jouw dorp en klopt op de deur van jouw huis en wordt voor anderen slechts een waarschuwing, een kort bericht in het nieuws, (...)

Daarmee laat de auteur op het einde nog duidelijk zien dat het verhaal van Eilish niet op zichzelf staat.

Situering

In het moderne Ierland heeft een extreme partij via verkiezingen de macht gekregen en de noodtoestand uitgeroepen. Het land verandert in rap tempo in een politiestaat. Mensen die protesteren, zoals de lerarenvakbond waarvan Eilish' echtgenoot Larry in het bestuur zit, worden rücksichtslos opgepakt en zonder proces vastgehouden. De dienstplicht wordt uitgebreid, er worden minderjarigen opgeroepen. Het verzet groeit en neemt gewapende posities in, wat tot hevige gevechten leidt. Er geldt een avondklok. De stad is in verschillende zones verdeeld, bij zonegrenzen zijn *checkpoints* zowel van rebellen als van het regime. Voor de gewone burgers zijn de rebellen net zo bedreigend als het regime zelf. Wanneer mensen bij bombardementen of gevechten gewond raken, is het moeilijk ze naar het ziekenhuis te brengen. Het kan bovendien gebeuren dat patiënten niet worden behandeld maar gemarteld en vermoord, zoals met Bailey gebeurde. Er zijn ondergrondse organisaties die mensen het land uit proberen te krijgen, betaald door familieleden in het buitenland. Naarmate de oorlog vordert komen er steeds meer commerciële mensensmokkelaars. Het land uit gaan is moeilijk, zowel het regime als de rebellen willen mensen tegenhouden.

Op de werkvloer worden leidinggevenden vervangen door mensen die het regime steunen, die een verkliekersrol vervullen. Vrije informatie is niet toegestaan, dus het is voor de mensen in Dublin moeilijk om precies te begrijpen wat de actuele situatie is. Ook weten ze niet wie ze kunnen vertrouwen. Is iemand die vroeger bij de politie zat, toen die nog 'normaal' was nu per definitie hun vijand?

Gedurende het boek verslechtert de politieke situatie. Aanvankelijk reageren mensen met 'dat kan toch niet?' op willekeurige arrestaties, ze hebben dan nog hoop op een goede werking van het rechtssysteem. Die hoop en het vertrouwen brokkelen voor de ogen van de lezer af. Op het einde wantrouwen alle mensen elkaar, en ervaren ze slechts dat het machtssysteem volledig tegen hen werkt. Er is geen bescherming.

Auteur

Paul Lynch werd in 1977 geboren in de Ierse republiek en verhuisde als jong kind naar Noord-Ierland. Hij studeerde literatuur in Dublin, waar hij sindsdien woont. Voor hij zich toelegde op fictie schrijven, werkte hij bij een krant, onder meer als filmrecensent. Inmiddels heeft hij vijf romans op zijn naam staan, die in Ierland allemaal heel goed zijn ontvangen. Voor *Lied van de profeet* kreeg hij de Booker prize, wat tot veel vertalingen leidde.

Hij baseerde *Lied van de profeet* deels op gesprekken die hij met Syrische vluchtelingen voerde over hun ervaringen tijdens de Syrische oorlog. Met het boek wil hij bij zijn lezers 'radicale empathie' kweken, en mensen laten beseffen dat wat anderen overkomt jou ook kan gebeuren. Omdat hij vond dat hij niet over Syrië zelf kon schrijven, situeerde hij zijn verhaal in Ierland. Hij zegt zelf dat zijn verhaal voor hem urgent was omdat hij ziet dat democratie in Europa onder druk staat. In dit [interview naar aanleiding van zijn Booker Prize-nominatie](#) vertelt hij daar meer over.

Thema's

Onderdrukking

De dictatoriale Ierse staat gebruikt alle onderdrukkende gereedschappen waarover een staat beschikt. Het vastzetten van politieke tegenstanders, en de willekeurigheid daarvan zodat iedereen zich zorgen maakt. Het gunnen van goede banen aan mensen die loyaal zijn, die in ruil daarvoor informatie geven. Wie niet uitgesproken loyaal is, is dus niet langer zeker van zijn levensonderhoud. Er wordt geweld gebruikt, zowel tegen opstandelingen als tegen niet-betrokken burgers. Marteling is aan de orde van de dag. Door de werkelijke nieuwsvoorziening stop te zetten, poogt het regime te bepalen wat mensen denken. Kinderen worden dienstplichtig. Dat vergroot het leger én geeft het signaal af dat mensen eigendom zijn van de staat (en niet omgekeerd). Namen van mensen die dienst ontduiken staan met adres en al in de krant. Vrij reizen is niet mogelijk. Mensen worden tegen elkaar opgezet.

Verschuivende waarden

Aanvankelijk zijn de aanhangers van het regime de *bad guys* en de rest is goed. Mensen die het opnemen tegen het regime zijn dapper en doen het juiste. Wanneer de chaos toeneemt, is dat laatste niet langer zo eenduidig. Bij gewelddadige acties tegen het regime komen onschuldige burgers om, en mensen die rebellen in de weg lopen zijn hun leven niet zeker. Rebellen zetten jongens onder druk om aan hun kant te vechten. Burgers worden zo niet alleen vijanden van het regime maar ook van elkaar. De situatie die eerst heel zwart-wit was, krijgt steeds meer grijstinten.

Zorgen voor familie

Eilish heeft vier kinderen, in verschillende leeftijden. Ze moet ze allevier op hun eigen manier beschermen. Ben, omdat hij nog een kleine baby is en volledig weerloos. Mark, die al haast meerderjarig is, juist omdat de staat met de dienstplicht een beroep op hem wil doen. Jonge tiener Bailey is een mogelijk slachtoffer van het geweld van beide kanten. Molly, een puber die wat te wijs is voor haar jaren en de enige dochter, omdat ze het risico loopt slachtoffer te worden van seksueel geweld als onderdeel van de oorlogsvoering en de strijd om macht. Bovendien is Eilish mantelzorger voor haar dementerende vader, nog een vijfde soort verantwoordelijkheid. En Aine, de zus in Canada, voelt zich op afstand verantwoordelijk voor al haar verwanten in Ierland.

Motieven

Geheugen

Eilish' vader Simon is dement. Hij vergeet dat een buurtwinkel niet meer bestaat, hij denkt dat er nog een hulp komt en dat die van hem steelt. Hij denkt dat Eilish' moeder nog leeft en dat ze niet in zijn huis is omdat ze bij hem is weggegaan. Hij takelt steeds verder af. Dat loopt parallel met de maatschappij. Eerst was de samenleving zoals die voor de noodtoestand was de norm, maar het collectieve bewustzijn wordt moedwillig aangetast. De staat liegt en bedriegt en mensen gaan zich andere dingen herinneren dan wat gebeurd is.

Universaliteit

Het verhaal van Eilish is specifiek, met veel persoonlijke details. Ben zegt het woordje 'auto', Eilish vindt het vriendinnetje van Mark niet zo leuk, haar vader heeft een hond. Aan het einde, in de pagina's lange passage over het *lied van de profeet* (waaruit bij het kopje over perspectief en structuur is geciteerd) blijkt dat het verhaal van Eilish niet op zichzelf staat. Het is een verhaal van mensen, in alle mensen, in alle tijden, en je hebt er zelf geen invloed op, het gevaar komt naar jou toe. Het verhaal is universeel.

Afscheid nemen

Larry neemt afscheid bij zijn arrestatie, uiteindelijk voorgoed. Mark verlaat het huis om dienstplicht te ontlopen, en sluit zich bij de rebellen aan. Eilish houdt dat geheim voor zijn vriendin en voor haar andere kinderen, zij kunnen dus geen afscheid nemen. Bailey wordt vermoord terwijl Eilish dacht alleen afscheid van hem te hebben genomen voor zijn operatie. Eilish treft bij haar vader een leeg huis aan, hij blijkt naar Canada vertrokken zonder dat zij daarvan wist. De laatsten die vertrekken zijn Eilish, Molly en Ben. Ze laten het Ierland achter waarin Mark mogelijk nog leeft en Larry heel misschien. Ze nemen bovendien afscheid van huis en haard en van het leven dat ze kenden. Ook in overdrachtelijke zin is afscheid een rode draad in het boek. De mensen moeten afscheid nemen van de wereld die ze kenden, en hebben nauwelijks tijd om dat te doen, zo snel gaat het.

Ontvangst

Lied van de Profeet is meermaals aangedragen voor de Virtuele Lezersmars.

Schrijver en acteur Anna Drijver schreef [het volgende](#):
Helaas ook met scènes die ik zou willen vergeten omdat ze zo intens zijn. Maar hier zie je hoe snel een vrij land verandert in een frontlinie en hoe snel het weefsel van familie of dorp of straat uiteen te drijven is.

Leentje den Boer [benoemt](#) hoe de ontwikkelingen sneller gaan dan het begrip daarvan:

Lynch schetst in een indrukwekkende en huiveringwekkende stijl hoe een moeder probeert te overleven als alle vaste waarden in haar samenleving ten prooi vallen aan de willekeur van dictatuur en burgeroorlog. Hoe lang het ook duurt voordat ze die andere realiteit kan zien en herkennen. En zij is niet anders dan ik! Voor mij is dit boek ook een waarschuwing: let op.

Hans Bouman grijpt in [zijn recensie in de Volkskrant](#) naar een oorlogsmetafoor en spreekt van een 'bij vlagen intimiderend taalbombardement':
Vormtechnisch is Prophet Song een lichtelijk gewaagde onderneming. Het boek bevat geen alinea's – alleen af en toe witregels – en evenmin aanhalingstekens. Dit betekent dat het bij dialogen niet altijd duidelijk is wie er aan het woord is. Regelmatig denk je als lezer dat persoon A nog aan het spreken is, totdat gaandeweg blijkt dat je de woorden van persoon B aan het lezen bent.

Het effect is een bij vlagen intimiderend taalbombardement dat weliswaar aansluit bij de meedogenloosheid die een hoofdthema in het boek vormt, maar tevens flinke eisen stelt aan de lezer. Daar staan veel krachtige formuleringen tegenover: 'Ze legt zichzelf het zwijgen op, gaat naar het raam en trekt de gordijnen open; de kamer wordt ontmaskerd door vuil licht.'

Tijdens een avond met Paul Lynch in De Balie in Amsterdam, [reflecteerde](#) een Belarussische kunstenares naar aanleiding van *Lied van de Profeet* op opgroeien in dictatuur. Haar fragment begint op [26:30](#). Ze vertelt dat het boek veel bij haar losmaakte en dat er heel veel was dat ze er niet over kon zeggen, omdat dat is wat dictatuur is. Ze zegt dat Eilish in het boek voelt dat ze haar rechten verliest, dat ze die rechten dus wel had. Maar hoe vindt je de norm van waar je naar streeft als je dat nooit hebt gekend, zoals voor de Belarussen het geval is? (Full disclosure: De Franka aan wie ze in haar toespraak refereert is de auteur van deze leeswijzer)

Syriërs missen zo'n 'democratisch' normaal eveneens. Syrische lezers hebben verschillend op het boek gereageerd. Sommigen zijn heel blij dat Lynch hun ervaringen (of wat lijkt op hun ervaringen) invoelbaar heeft gemaakt. Anderen vinden dat het boek juist geen recht doet aan de Syrische ervaring, omdat wat in Syrië is gebeurd vele malen erger is dan wat Lynch voorerland beschrijft. Is hun werkelijke hel dan niet voor een Westers publiek te bevatten? Heeft Lynch dat voldoende geprobeerd?

Dit boek in 2025

In dit boek zien we hoe snel democratie kan verdwijnen. Anno 2025 zien we op allerlei plekken in de wereld manieren waarop democratie en rechtsstaat worden ondermijnd. In de Verenigde Staten, waar de president voortdurend liegt, worden willekeurige burgers vastgezet en gedeporteerd op grond van uiterlijk en afkomst. In EU-buurland en mede-NAVO-lid Turkije zitten rechters en journalisten in de gevangenis, net als de populaire burgemeester van Istanboel, die geen lid is van de partij van de president.

In Nederland, waar een partij zonder leden (op het moment van schrijven in de peilingen) de grootste is, wordt gesproken over het afnemen van de nationaliteit van derde generatie Nederlanders. In het Verenigd Koninkrijk staan sinds kort heel zware straffen op protesteren tegen de genocide in Gaza. In Hongarije heeft de staat gedeeltelijk controle op de rechterlijke macht. Met overheidsgeld is de staat de belangrijkste adverteerder in de media, waardoor zelfs voor de laatste onafhankelijke media onder zware druk van de Hongaarse staat staan. Een wet verbiedt er om in het openbaar LHBTIQ+-thema's uit te dragen. Slowakije gaat dezelfde richting op. Polen herstelt mondjesmaat van een vergelijkbare politiek. De andere landen van de Europese Unie kunnen er weinig tegen beginnen.

We zien dat er nog weinig over is van de internationale rechtsorde, die bedoeld was om het idee van rechtsstatelijkheid wereldwijd toegankelijk te maken. Rechters zeggen dat er sprake is van genocide, maar de internationale gemeenschap grijpt niet in.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden, en alleen van landen die als democratieën gelden. We zien in 2025 overal barsten in democratie en rechtsstaat.

Gespreksvragen

- Heb je het idee dat je de verschillende hoofdpersonen hebt leren kennen?
- Het boek volgt Eilish en de keuzes die zij maakt. Niet alle andere personages worden volledig uitgewerkt. Maar de lezer krijgt wel inzicht in de dilemma's waar zij voor staan. Wat zou jij bijvoorbeeld doen als je Mark was? Simon? Aine? Begrijp je hun keuzes, geeft het boek daar voldoende zicht op?
- Sommige mensen hebben kritiek op het boek dat humor ontbreekt. Wat vinden jullie daarvan?
- De schrijver maakt het de lezer met zijn zinnen zonder aanhalingstekens en alinea's zonder adempauze niet makkelijk. Is dat een goede keuze van de auteur?
- Wat vind je van het open einde?
- Wat vind je van de titel?
- Is het verhaal van Eilish in de context van dat fictieve dystopische Ierland bijzonder, of juist heel alledaags?
- Dit boek is voor een publiek dat niet in dictatuur leeft geschreven. Waar merk je dat aan? Wat zou er anders zijn aan het verhaal als het geschreven was voor mensen die zelf in een dictatuur leven?
- Kan een auteur die het niet doorleefd heeft oorlog en dictatuur wel geloofwaardig neerzetten?
- Lynch had een heel duidelijke maatschappelijke bedoeling bij het schrijven van dit boek. Hoe zie je dat in het boek terug? Doet het af aan het boek, of geeft het het juist een meerwaarde?
- Denk je dat mensen die ervaring hebben met leven in een dictatuur dit boek op een andere manier lezen dan mensen voor wie dat niet geldt? Wat voor mogelijke verschillen zijn er?
- Lynch heeft zijn boek mede gebaseerd op gesprekken met Syriërs die vertelden over het leven tijdens de burgeroorlog¹. Wat zie je daar in het boek van terug? Kan dit boek je helpen om die oorlog beter te snappen? Begrijp je de kritiek van mensen die zeggen dat hij uiteindelijk een te milde situatie heeft beschreven?
- Herken je ontwikkelingen uit het boek in het huidige Europa?
- Maakt het boek je bang? Denk je: dit kan hier ook gebeuren? Waarom? Of waarom juist helemaal niet?
- Het boek begint met een staat die steeds tiranniek wordt. Op het einde van het boek is het land in oorlog. Kun je onderscheid maken tussen deze twee rampzalige ontwikkelingen in *Lied van de Profeet*? Of hangen ze volledig samen? (Moest er oorlog komen in het boek, of was het boek ook blijven staan als het bij dictatuur was gebleven?)
- Zie je hoop in het boek?

¹ Variërend van de moord op protesterende scholieren als begin van een opstand, tot plots opgetrokken checkpoints van rebellen tot de gevaarlijke boottocht als enige uitweg.

2025, ILFU

Deze leeswijzer verscheen in het kader van
De Lezersmars voor vrijheid en democratie,
20 september 2025.

Andere leeswijzers: *Het verhaal van de dienstmaagd*
(Margaret Atwood, 1985), *De zaaier* (Octavia Butler,
1993), *Gliff* (Ali Smith, 2024) en *Wij* (Jevgeni
Zamjatin, 1920).

Meer informatie: www.lezersmars.nl

Tekst: Franka Hummels

Ontwerp: Grafiska

ilfu.com

